

IX. Elämän vaiheita. Loppukatsaus.

Lopetettuaan yliopistolliset opintonsa Borenius aluksi työskenteli sanomalehtialalla, mm. 1872 »Morgonbladetin» toimituksen jäsenenä. Morgonbladet, joka alkoi ilmestyä 1872, oli ruotsia puhuvien suomenmielisten äänenkannattaja. Joulukuun 5 p:nä 1871 julkaistun näytenuumeron ohjelma-julistuksen laajin yksityiskohta käsitteli kieliasioita. Siinä sanottiin mm.: »Periaattemme on tässä kohdin yksinkertainen: pidämme ankarasti kiinni molempien kielten t a s a v e r t a i s u u d e s t a. Vaadimme kummallekin, ruotsille ja suomelle, samaa olemis- ja käyttövapautta sekä yksityisen että julkisen elämän eri oloissa.»

Julistus herätti suurta mielihyvää lehden avustajiin kuuluvien nuorten kirjallisuuden harrastajien keskuudessa. Borenius kirjoitti Porvoosta ulkomaanosaston toimittajalle Kaarlo Bergbomille: »Se oli komea ohjelma, voimakas ja miehekäs ja oivallisesti tyylitelty... Näytenuumero, etenkin ohjelma, on tehnyt erinomaisen vaikutuksen».¹ Omasta kohdastaan Borenius osoitti innostustaan koettamalla hankkia lehdelle osakkeenmerkitsijöitä. Toimittajana ollessaan — siis jo aivan nuorella iällensä — hän antoi näytteen tavattomasta työtarmostaan ja huolellisuudestaan: kerrotaan hänen kirjoittaneen pienimmänkin uutisen viiteen kertaan.²

Vv. 1872 —6 Borenius toimi ylimääräisenä amanuenssina yliopiston kirjastossa sekä samoihin aikoihin väliaikaisesti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran palveluksessa. Seuran kir-

¹ SKS; kirjeitä 54.

² Ks. Martti Haavio, A. A. Lähteenkorva (Virittäjä 1931 s. 6—12).

jaston ja kustannusvarojen hoitajana hän oli vv. 1876 –9. Tämä ajanjakso muodostui Boreniusken tieteelliselle kehitykselle kohtalokkaaksi. Viran edellinen haltija oli jättänyt hänelle perinnöksi täysin hoitamattoman kirjavaraston, josta ei oltu tehty kunnon tilejä kahteenkymmeneen vuoteen. Boreniusken tehtäväksi jäi näidenkin vuosien kirjanpidon selvittäminen. Lisäksi oli arkisto järjestämättä. Täten hänen täytyi käyttää koko aikansa kuivaan numerotyöhön voimatta omistautua tieteellisille taipumuksilleen. Palkkakin oli pieni, joten Borenius säästäväisyydestään huolimatta velkaantui, ja puutteellisessa asunnossa, jollaiseen hänen oli usein tyytyminen, heikkeni terveys. Mielellään hän olisi jättänyt koko puuhan, ellei sen loppuun saattaminen olisi ollut kunnia-asia: »täältä on välttämättömästi päästävä kunnialla. Vastaisuus saa tulla miksi tahansa» kirjoitti hän Bernerille.¹ Työnsä laatua Borenius kuvailee eräässä kirjeessään² seuraavasti: »Nämä päivät olen puuhannut ulkomaan lähetyksiä, joita menee eri laitoksille ja oppineille 30. Siinä on ensin ollut tutkittava pöytäkirjoista mitä ennen minun aikaani on ollut lähetetty, koska seura kauvan monessa kohdassa on ollut ainoastaan vastaanottaja, ja mitä sen mukaan lähetettävä; kirjoitettava Leipzigiin, Lyypekkiin, Tukholmiin ja Pietariin, jonne olen lähettänyt suoraan, sekä eri vastaanottajille (jotta saisi nämä asiat lopullisesti selville) Tarttoon, Tukholmiin, eri haaroille Saksaan sekä Washingtoniin (vielä kirjoitan Pestiin) ja sitten kaikki mikä lähetykseen kuuluu pakettineen, laatikkoineen, tullineen. Sinä siis näet, että en ole ollut aivan laiska. Tämän jälkeen menee minulta muutama päivä kirjaston kirjanpitoon senverran, että se tarkastajille kelpaa.» Ajoittain Borenius poti lii karasituksen aiheuttamaa heikkohermoisuutta. Kerran, »toivottomuuden aikana», hän haki Porin kansakouluntarkastajan tointa, mutta onnistumatta. Tappiotaan hän ei kuitenkaan surrut, sillä kohta sen jälkeen, talvella 1878, valmistui työ, jonka hän pessimistisissä laskelmissaan oli otaksunut kestävän vielä

¹ Kirje Bernerille 17/9 –78 (SKS; B II 225).

² » » 11/10 –78 » » » »

useita vuosia. Tulevaisuus väikkyi taas kauniimpana Boreniuksen silmissä; hän kirjoitti Bernerille: »Nyt kun alan päästä K. Seuran kirjakauppias- eli puukhollarin töistä on minuun syntynyt uusi elämän halu.»

Kalevalan toisintojen toimittajaksi ryhtyminen kuitenkin merkitsi Boreniukselle vain entisen elämänmuodon jatkuamista. Tähän työhön hän tosin syventyi sydämensä koko lämmöllä, olihan se vuosikausia ollut hänen toiveittensa kohteena. Mutta hartaassa tutkijaninnossaan hän kiinnittiliiksi huomiota yksityiskohtiin ja sai ahkeruudestaan huolimatta nähdä päämäärän vuosi vuodelta väistyvän. Itsenäiseen tieteelliseen työskentelyyn ei Boreniuksella ollut nytkään sanottavasti tilaisuutta. Toimeentuloansa turvatakseen hän haki yliopiston suomenkielen lehtorin virkaa¹ ja suoritti vaaditut näytteet toukokuun 12 p:nä 1886. Mutta viidestä hakijasta veti pisimmän korren Volmari Porkka. Taloudellinen perikato näytti uhkaavan, ja sen tähden Boreniuksen oli toimitustyöstä kokonaan luovuttava ja antauduttava koulumiehen tuottoisammalle uralle. Tämä olosuhteiden muutos koski Boreniukseen syvästi. Liikutus valtaa mielen, kun hänen viimeisten Kalevalan toisintoja koskevien muistiinpanojensa joukosta löytää liuskan, jolle hän on kirjoittanut: »Siis hukkaan mennyt elämä, jos itseäni ajattelen. Velat painavat, ja niiden poistamiseksi ja toimeen-tuloani varten minun on täytynyt heittäytyä toiselle uralle, jolla minun kaikeksi ajaksi täytyy luopua tieteellisestä työstä, ja elämäni tieteellinen työ sekä aatteeni luetaan toisten omaksi. — Ehkä ei kuitenkaan aivan hukkaan, sillä vaikka työtäni ei paljoa ole huomattu, niin ehkä se välillisesti kuitenkin jotakin hyötyä on tuottanut, ja heikkouteni pääsyy ehkä on ollutkin ulkonaisen kiitoksen turhamainen tavoitteleminen. Rangaistus siis on ollut paikallaan.»

Nämä ovat väsyneen, masentuneen ihmisen sanoja, ja

¹ Tähän toimeen pyrkiessään Borenius kirjoitti tutkimuksensa Luojan virrestä, kun Kalevalan toisintojen ensimmäinen vihko, jonka hän aluksi oli toivonut olevan ansionaan, ei ehtinytkään valmistua.

sellaisina me ne ymmärrämme, vaikka emme voikaan niitä täysin hyväksyä. On totta, ettei Boreniuksen työ heti saanut osakseen sille kuuluvaa tunnustusta, koska vasta nykyaikainen tiede on voinut sen arvon määritellä. Mutta hänen aatteitaan ja elämäntyötään ei luonnollisesti ole koskaan luettu »toisten omaksi», vaikka hänestä toivottomuuden hetkenä niin saattoi tuntua. —

Tämän jälkeen Boreniuksella ei enää ollut mahdollisuuksia tieteen harjoittamiseen, mutta silti hänen elämänsä ei suinkaan mennyt hukkaan. Seuraavat kolmekymmentä vuotta hän toimi tehokkaasti kansansivistyksen kohottamiseksi ja suoritti työn, jolla on kestävä arvo.

V. 1890 Borenius oli »Kansakoulun lehden» aputoimittajana Porvoossa, joka oli v:sta 1878 lähtien ollut hänen varsinaisena asuinpaikkanaan. Siirryttyään vakinaiseen virkaan hän toimi Viipurin kaupungin kansakoulujen tarkastajana vv. 1891—5, Karjalan kahdeksannen piirin tarkastajana 1895—7, Sortavalan piirin 1898—1902, Heinolan piirin 1902—6 ja Lahden piirin 1906—21. Suomalaisessa normaali-lyseossa Borenius opetti 1889—90 lehtorin sijaisena suomea ja ruotsia sekä suoritti 1891 käytännölliset kokeet mainittujen aineiden lehtorin- ja kolleganvirkoja varten. Nauttien virkavapautta kansakouluntarkastajan toimesta hän antoi Heinolan keskikoulun kollegan sijaisena 1911 ja 1919 historian sekä 1912 ruotsin opetusta. Heinolan kansakouluseminaarissa hän opetti 1911, 1913 ja 1917—8 suomenkieltä ja kirjallisuuden historiaa sekä Käkisalmen yhteiskoulussa 1920—2 ruotsia. Suomenkielen opettajana Borenius koetti erikoisesti herättää oppilaissaan harrastusta kansanrunoutta kohtaan.

Alakansakoulujen opetuksen ja kansakoulujen kreikkalais-katolisten oppilaiden uskonnon opetuksen järjestämistä Borenius valvoi 1896 ja 1898. Hän huolehti myös vajaakykyisten lasten kouluttamisesta; mm. hän julkaisi v. 1893 kirjasen: »Kuinka on heikkokykyisten lasten opetus järjestettävä kaupunkien kansakouluissa?» Isänsä esimerkkiä noudattaen Borenius niinkään lämpimästi harrasti kuuromykkien asiaa. Lisäksi hän toimitti eräitä kansakoulun oppikirjoja. —

Laajojen runokokoelmiensa alkuperäiset muistiinpanot

sekä tieteelliset käsikirjoituksensa, kaikkiaan 240 kuorta ja 46 laatikkoa, Borenius luovutti maaliskuun 5 p:nä 1906 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle. Seuran silloinen sihteeri A. R. Niemi lausui vuosikertomuksessaan 1907: »Seuran kokoelmat ovat saaneet niin arvokkaan lisäyksen, että semmoista aniharvoin koko Seuran olemassaoloaikana on sattunut.» V. 1909 Seura lunasti omakseen Boreniuksen sävelmäkokoelman. Loppuikänsä, 1921, tutkija sai Alfred Kordelinin säätiöltä 5,000 mk melodioittensa järjestelyä varten. Mutta tällöin hänen keskittymiskykynsä oli jo herpaantunut, joten työ ei johtanut toivottuihin tuloksiin. Vihdoin on mainittava, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran hallussa on nykyään myöskin Boreniuksen vuosikausia kestäneen innokkaan bibliofiilisen harrastuksen tuloksena karttunut laaja ja useita harvinaisuuksia sisältävä kirjasto. —

Borenius oli harvinaisen joustava ja nuorekas luonne. V. 1900 hän meni naimisiin ja suurena suomalaisuuden päivänä, toukokuun 12:ntenä 1906, vaihtoi nimensä, jolle hän oli hankkinut tieteen maailmassa kunniakkaan kaiun, kantasänsä sukunimeen *Lähteenkorva*. Nämä tapaukset osoittavat kumpikin omalla tavallaan, että hän iässä, jolloin useimmat jo alkavat olla vanhoja, yhä eli tulevaisuutta varten. Vielä vanhoilla päivillään oli Lähteenkorvalla nuorukaisen voima ja ryhti. Kerrotaan, että kun 1921 asianomainen kouluneuvos ehdotti 75-vuotiaalle Lähteenkorvalle eläkettä, tämä nousi käsilleen seisomaan, osoittaakseen, ettei hän vielä ikäkulu ollut.¹

Myöhemminä elinvuosinaan sai tämä vaatimaton tutkija osakseen huomattavia kunnianosoituksia. V. 1920 kutsui Muinaismuistoyhdistys ja 1928 Kotikielen Seura hänet kunniajäsenekseen. Promotiossa 1923, jolloin Lähteenkorva vihittiin riemumaisteriksi, Helsingin yliopisto antoi hänelle kunnia-tohtorin nimen ja arvon hänen ansiokkaan tieteellisen toimintansa vuoksi. Kansakouluntarkastajan virasta luovuttuaan Borenius-Lähteenkorva eli viimeiset vuotensa Käksälässä, askarrellen rakkaiden runo- ja sävelmätutkimus-

¹ Ks. Virittäjä 1931 s. 12.

tensa parissa. Helmikuun 14 p:nä 1931 sammui hänen lähes 85 vuotta kestänyt työteliäs elämänsä.

Borenius-Lähteenkorva sanoo muistiinpanoissaan: »Kalevalan tutkimus sai alkunsa Castrénin mahtavan hengen vaikutuksesta» ja jatkaa, että hän Castrénin vaatimuksen johdosta »alotti keräyksiä pitkän väliajan jälkeen 1871». Castrénin lausumasta kehoituksesta siis välittömästi juontuu A. A. Borenius-Lähteenkorvan monessa suhteessa urauurtava, rikas elämäntyö. Silloin, kun kiisteltiin Kalevalan kansanomaisuudesta ja yleisesti luultiin runolaulun jo vaienneen, lähti nuori Borenius Vienan Karjalaan ja toi sieltä runsaat runosaaliit, jotka osoittivat, että »runot entisillä kotipaikoiltaan vielä elävät Karjalan kansan tuoreessa muistissa». Boreniuksen kokoelmien tieteellinen merkitys on huomattava, sillä niiden perusteella Borenius saattoi, nojautumalla laajaan runontuntemukseensa, joka hänen toimittaessaan Kalevalan toisintoja kehittyi aivan ainutlaatuiseksi, määritellä Lönnrotin sekä monen muun varhemman kerääjän keruupaikat. Runonkerääjänä Borenius teki esikuvallisen tarkkaa työtä. Hän käytti menetelmiä, jotka toivat esille runon hienoimmatkin vivahdukset. Boreniuksen sävelmäkokoelma on erikoisen tärkeä; muistettakoon vain, että hän yksin on saanut talteen Vienan Karjalan kanteleensoittomelodioita. Oma arvonsa on myöskin hänen kansatieteellisillä keräelmillään ja muistiinpanoillaan, kuten aikaisemmin on mainittu.

Mutta suurimmat tuloksensa Borenius-Lähteenkorva saavutti kansanrunouden tutkijana: »Runotutkimuksen suuntaajana uudelle uralle on Borenius pystyttänyt itselleen murenemattoman muistomerkin.» Todistamalla nerokkaasti, että runot ovat kulkeutuneet Suomesta Vienan Karjalaan, hän avarsi tutkimukselle laajempia näköaloja. Boreniuksen vaelusteoria täydentää arvokkaasti Julius Krohnin historiallismaantieteellistä metodia, jonka avulla se on nykyaikaisen tieteen keinoin osoitettu täysin oikeaksi. —

Borenius-Lähteenkorvan liian perinpohjainen luonne hidastutti hänen kehitystään tiedemieheksi. Myös nurjat ulkonaiset olosuhteet vaikeuttivat hänen tutkimusmahdollisuuk-

siaan ja lopulta ne kokonaan ehkäisivät. Täten Borenius-Lähteenkorvan työn hedelmät eivät vastanneet hänen kieltämättömän runsaita lahjojaan. Mutta siitä huolimatta »Lähteenkorva on nykyisen Kalevalan-tutkimuksen perustaja ja se mies, jolla Lönnrotin ja Europaeuksen rinnalla on suurin ansio Venäjän Karjalan runojen pelastamisesta».¹ Ja siinäkin on kylliksi yhden miehen osalle.

¹ A. R. Niemen sanat Suomal. Kirjall. Seuran vuosikertomuksessa 1907 (Suomi IV: 5, s. 215).